

— ור"ל דהגס שאין לנו בקיאות בעובי המטע הזה, מ"מ אם יאלה הספק מלכו, שבדאי עובי השורש יוחר, ה"ז מותר. וזוהי יש לסמוך על הצנחיתו]. כל זה לגבי שביעית לחומרא, שענין שיש בו נקב קטן כנ"ל, כבר הוא בגדר ענין נקוב, והרי הוא כמחזור לקרקע. אבל לגבי ערלה יש חומרא להיפך, להחמיר בו בנקב גדול, והוא בשנטע שחיל בענין נקוב, ומעבירו אח"כ לשותלו בשדה, ורואה למנוע לערלה מעט נטיעתו בענין נקוב. וזה החומרא היא להצריך נקב גדול בכדי שישכח כנטוע בקרקע מתחילתו. ועי' בזה באריכות בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' נב, א) ומצריך לכתחילה נקב בקוטר של 40 מילימטר, ועכ"פ לא פחות מ-20 מילימטר עי"ש.

גדול בשחלים כלהלן, לנרף כמה נקבים קטנים בנקוב ככזרה, ז"ע].
[ובחזו"א דיני ערלה (סעיף ל"ב) כ' הנוטע בענין נקוב וכו' חייב בערלה מה"ת, שיעור הנקב כשורש קטן והוא פחות מכזית עכ"ד. — ולא חש לפרש שהוא הרבה פחות מכזית, ורק כפי הוצאת משקין בריות, כמו שפי' בשביעית, כי לגבי ערלה אין נפק"מ כ"כ, שגם בענין שא"י אסור מדרבנן. — ושם (נסעיף י"ח) צאילן שנעקר, ונשאר שורש שלא נעקר, כתב: ואפילו זה השורש שנשאר דק כמחט של מיתון מותר וכו', ואין לנו בקיאות בשיעור מחט זה, אבל נראה הדברים שהוא דק ביותר, וכל שאלה הספק מלכו מותר, אבל כל שיש בו ספק צריך אסור עכ"ל.

סימן ה

מ"ע דושבתה הארץ אגברא או אארעא

זיבול כימי הנמס מאיליו בשמיטה

הפעלת ממטרות מששית לשביעית להשקאה רגילה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

עו: דברחוק נחשב לכת שני. מ"מ בשביעית אסור כמו שציארנו בס"ד בשו"ת משנ"י (ח"א סי' ב') דהוי תולדה דרבנן ככל גונא עי"ש צאורן. לכאורה שמי השאלות תלויות, אם החיוב לשנות בשביעית הוא איסור גברא, האוסר על האדם שלא לעבוד, אבל כליו מותרים לעבוד, וכמו"כ כדורי הזבל מעממן יכולים לזבל. או שחיוב על האדם ששדהו תשבות, כעין איסור חפלא, שלא תיעשה כל מלאכה בשדהו, וא"כ שמי פעולות אלה אסורות, הגם שנעשות מעממן.

ויש להגדיר את השאלה והספק בזה: — א) אם חיוב השביעית הוא רק על האדם (איסור גברא). — ב) או שהחיוב עלינו שהקרקע תשבות, שלא יעבוד בה שום אדם, אפי' לא גוי (צירוף של איסור גברא בתוך חפלא הקרקע). — ג) או יותר מזה שהחיוב עלינו שגם הקרקע בעצמה לא תעבוד, אפילו שלא ע"י אדם (איסור חפלא לחוד). — [ויל"ע בל' הרמב"ם בתחילת הל' שמיטה במנין המנות, מ"ע א' ששבות הארץ בשביעית ממלאכתה (משמע כלל ג').]

הן קרבה שנת השבע שנת השמיטה, ורבים השואלים במה שנהוג היום בבתי מגורים להחזיק עציצים עם צמחי נוי, וביניהם צמחים שטוב להם זיבול. ויש היום שיטה של זיבול, שמניחים כדורים קטנים של זבל כימי (אוסמוקוט או נוטרוקוט) על הקרקע שבעציץ, וע"י ההשקאה כדורים אלה נמסים לאט במשך הזמן, וממילא נכנס החומר הזה של הזבל לשרשי הצמחים. והשאלה אם מותר להניח כדורים אלה לפני שמיטה, אשר יעשו את פעולת הזיבול רק כעבור כמה חודשים במשך שנת השמיטה.

שאלה דומה שואלים, אם מותר להשקות גינה ע"י ממטרות או צנורות גומי עם חורים, ללא הגבלה, אפילו בריוח, ויותר ממה שצריך לאוקמי אילנא, באופן שהברזים יפעלו ע"י שיעון הפותחם וסוגרם, והשעון מופעל מערב שביעית.

א) ראשית עלינו להקדים שלפחות צרו ממטרות או נטורות השקאה בשבת ובשביעית בודאי אסור, גם אם הוצו רחוק מאד מהם, דהגם ש' האגלי טל (טוהן ה, ד) להוכיח מרש"י (סנהדרין

כאשר זרע ונקלט בששית, כי פעולתו הסתמית, ומעמדה מאמין בתי העולמים שיצמיח מה שזרע (כשנח ל"א). משא"כ כשזרע סמוך לר"ה, באופן שע"י זריעתו תהיה קליטה בשביעית, הרי הוא שגרס לזה, ועל ידי מעשה זריעתו הקליטה האדמה את הזרע שהוא הכניס בה, וא"כ הוא שהפעיל את כח הצמיחה של הקרקע וקליטה זו עוד מתייחסת אליו, והוא שביטל שביחת הקרקע בשביעית. — וכן מסביר החזו"א (יח, כה ד"ה וכו' יז) חילוק זה דנהי "דלמיחה וגידול" מותר, וראה שאינו חייב לעקור הספיחין והאילנות, מ"מ "קליטה" היא זריעה ממש ואסור עכ"ל. אלא שאח"כ מסיק להחיר וכדלקמן].

ומצאנו מפורש בתוס' רי"ד (נמו"ק ג:) שכתב ואינו חייב להרחיק מראש אלא כשיעור שתקלוט הגטיעה קודם ר"ה, שאם לא תקלוט מקודם לכן וקולט בשביעית, הו"ל כאלו נטע בתוך שנה שביעית ויעקור עכ"ל. (וכ"כ בר"ה ז:). ומזה משמע ליה להמעדני ארץ (קובץ הערות ת, ד) דלשיטתיה איל ממש"כ (נע"ז טו: הנ"ל) שמלווים בשביעית על שביחת הארץ. וכן מאריך המעדני"א להוכיח מרש"י ר"ת ר"ש רא"ש מהר"י קורקוס, ומרמז"ס (ג, יא) שאסור לזרוע בששית באופן שיקלט בשביעית, גם אילן סרק שאין בו טעם מונין לערלה, אלא משום שביחת הארץ בשביעית עיי"ש, (והוא כלל ג' הנ"ל). — וא"כ י"ל שהפוסקים שהזכירו רק איסור מלאכת גוי, הוא משום שדיברו בזהו ובשכית, אבל אה"נ שגם מלאכת הארץ מעמדה אסורה].

ובכן דעת המנחת חינוך (מ' רח"ז ט) שאם זרע לפני שביעית באופן שנקלט בשביעית חייב לעקור, כיון שאנו מלווים על שביחת הארץ שלא תעשה מלאכה. — גם האגלי טל (זרע ת, ב) כתב דשביעית דכתיב ושבתה הארץ שבת לד', לא מיחייב אלא בקליטת הקרקע, וכבמנחות דבעינן השרשה, דכתיב אשר תזרע השדה, וה"נ כיון דכתיב שדך לא תזרע לא מיחייב עד שיקלוט, אבל בשבת י"ל דחייב תיכף בשעת זריעה, ומהאי טעמא אסור אם זרע בערב שביעית רק שקולט בשביעית עכ"ד. — ור"ל דבשבת שהאיסור על האדם, א"כ מעשה הזריעה של האדם נאסרה, אפי' בלי קליטה. אבל בשביעית החיוב עלינו שהקרקע שלנו תשבות, ולכן עד שלא קליטה לא פעלה הקרקע מאומה בזה שהנחנו זרע בתוכה, כ"א בקליטתה הזרע, ולכן גם קליטה לחוד בשביעית אסורה (כלל ג' הנ"ל).

ומחליל הלכה א' מ"ע לשבות מעבודת הארץ וכו' שנא' ושבתה הארץ שבת לד' (משמע כלל א').

(ב) והנה כבר הארכנו בס"ד בשו"ת משנ"י (ס"א ס"י מ"א) שדעת כמה ראשונים ואחרונים שאם גוי וכש"כ ישראל אחר עובדים בשדהו בשביעית, עובר בעל השדה בעשה דשביחת הארץ. ה"ה: תוס' רי"ד (ע"ז טו:) הוצא בשו"ת המצי"ט (ח"ב ס"י ס"ד), מהרש"ל (ב"מ 5), שו"ת נחפה בכסף (ס"א יו"ד ס"י ד', דף לא.), [שכ' דהגם דנאיסור דרבנן אין איסור אמירה לנכרי משום שבות, ושאיני שבת דחמיר ולכן רק לזורך מזהו וכדומה החירו, אבל שאר איסורים דרבנן מותר לומר לגוי לעשותו, כהפר"ח (א"ח פס"ח) המחיר אמירה לנכרי לעשות מלאכה בערב פסח. — מ"מ בשביעית אסור, משום ושבתה הארץ, ואפי' כשגוי עושה מלאכה מעצמו אסור. וגם בשביעית בזה"ז דרבנן, כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון עכ"ד]. שו"ת חת"ס (קובץ תשרי ס"י ל'). ובתורת הארץ (פ"ו) האריך להוכיח כן מרש"י ותוס' ור"ש, ועוד עיי"ש. [ובשו"ת מהרש"ס ח"ב ס"י כ"ו כתב בסוף דבריו בפשיטות דשביעית איסור חפלא דכתיב ושבתה הארץ, וי"ט איסור גברא]. — וצויתר החזיק בשיטה זו המנחת חינוך (מ' שכ"ט) דשביחת שדהו בשביעית הוא כשביחת בהמתו בשבת. ושם (מ' קי"ב) כ' דגזירת הכתוב הוא שהארץ תשבות. ושם (מ' רח"ז) כ' שאנו מלווים על שביחת הארץ שלא תעשה שום מלאכה, כמו שביחת כלים בשבת לבית שמאי. — אבל כיון שהם דיברו מאיסור מלאכת גוי בשדה ישראל, היה אפשר לחשוב שהם אסרו רק פעולת אדם בקרקע (כלל ב' הנ"ל), ואילו מלאכת קרקע מעמדה (כלל ג' הנ"ל) עדיין לא שמעין.

ויש לפשוט ספק זה משאלה אחרת, והיא אם קליטה בלעד אסורה בשביעית. דהיינו אם מותר לזרוע או לנטוע ערב שביעית עד ר"ה [אילן סרק שאין בו טעמא דמונין לערלה, כרמז"ס שמו"י פ"ג הי"א], אע"פ שהזרע יקלט בארץ בשביעית. שאם נאמר (כלל ב') שהחיוב על הקרקע שלא יעבוד בה שום אדם, אבל הקרקע בעמדה יכולה לעבוד, דלאו צר מעשה היא, א"כ אם זרע בה בערב שביעית ונקלט בשביעית, לית לן בה, דהקרקע שלנו מותרת לקלוט. ורק אם נאמר (כלל ג') שגם הארץ בעמדה אסורה לעבוד, יש לנו למנוע אותה מלקלוט זרע שאנו זרעו סמוך לר"ה. — [דהגם שכל הנמחים גדלים בשביעית. דרך הטבע שאנו, שאין האדם עושה מאומה בשביעית,

(ג) [ובדברי האגלי טל זכרים ב' הנדדים הנ"ל].
דבמה שכתב שהאדם אינו חייב עד
שחקלוט הקרקע, י"ל שזה אפי' (לכד ג') אם החיוב
עלינו שהקרקע תשבות שלא יעבוד בה שום אדם,
והיינו שפעולת "האדם" "בקרקע" נאסרה, ובעיני ב'
תנאים, אדם, וקרקע. האדם היה חייב חיוב משעת
הנחת הזרע כשצבת, אבל כיון שצביעות מעשהו נאסר
בקרקע דוקא, א"כ לא מחייב עד שחקלוט הקרקע.
— אבל במש"כ שאסור לזרוע בערב שביעות באופן
שחקלוט שביעות, זה רק (לכד ג') אם החיוב עלינו
גם שהקרקע בעצמה אסורה לעבוד. כי מעשה אדם
אין כאן שביעות, ורק הקרקע פועלת שביעות, וזה
על כרחק לכד ג'. [ולפ"ו יש לעיין איך יהי' אם זרע
בסוף שביעות ונקלט בשמינית]. — ואולי י"ל בדעת
האג"ט דלעולם ס"ל לגמרי (כד ב') שרק פעולת
האדם בקרקע נאסרה, מ"מ קליטה היא זריעה ממש
(כל' החזו"א י', כה הנ"ל), וא"כ מה שהארץ קולטת
שביעות זה עוד נחשב למעשה האדם. והגם שהוא
עשה פעולת הנחת הזרע בשנה הששית, מ"מ פעולת
הקליטה ג"כ של האדם היא ולכן נאסרה. וא"כ אין
מקליטה רחיה לאסור פעולות הנעשות בקרקע מעצמה
שכבר אינן מתייחסות לאדם. — אכן המנ"ח נקט
בפשיטות שקליטה נחשבת למעשה הארץ לכד, ונאסרה
משום ושנתה "הארץ". וכמו"כ חייבת הארץ לשבות
מכל המלאכות, וכד ג'.

וכן ס"ל להג"ר משה קליערס ז"ל גאב"ד טבריא
בספרו תורת הארץ (ח"א פרק ו') שהארץ מאד
בזה, לדון בענין אם גוי עובד בשדה ישראל שביעות
אם הישראל עובר, ואחרי שקלא וטריא באריכות בא
למסקנא כהמנחת חינוך שהישראל מנחה שגם גוי לא יעבוד
בשדהו (כד ב'), ומוכיח מרש"י וחס' (ר"ה י'): ומעוד
ראשונים שאסור לישראל לזרוע בששית באופן שיקלט
שביעות (כד ג'). — [ורק ספחים שהארץ קלטה
הזרע מעצמה, אינו חייב ללקט הזרע כדי שהארץ לא
תקלט, דכיון שאין כאן מעשה אדם כלל, א"כ הקרקע
לכדה אינה בר מעשה, עיי"ש בתורת הארץ פ"ו בסוף
אות י'].

(ד) אמנם יש לעיין בשטות הראשונים והאחרונים
הנ"ל האוסרים קליטת הארץ שביעות,
וכמש"כ המנ"ח דשביעת קרקע היא כשביעת בהמתו
בשנת, הרי שביעת בהמתו אמרינן בגמ' (שנה קג):
שאיסור דרבנן מותר בבהמתו לכתחילה. וכבר עורר
בזה המעדנ"א (נקיץ הערום ח, ד) שמן המורה אסורות

שביעות רק ב' אבות זריעה וקליטה, וב' תולדות
זמירה ובזירה, ושאר המלאכות דרבנן (כמו"ק ג.), וא"כ
[אף אם נאמר שנטיעה ג"כ אסורה מדאורייתא כזריעה,
כמ"ש החזו"א (י', כ) להוכיח כן מש"ס (גיטין עג:),
ומש"כ הרמב"ם (שמו"א א, ד) דלוקין על נטיעה מכת
מרדות, היינו משום דאין מוהירין מן הדין] רק זריעה
ונטיעה אסורות מה"ת, אבל ההשרשה היא רק מדרבנן.
וכמו שביטת בהמתו כן שביטת שדהו לריכה להיות
מותרת. — כבר הזכיר זאת המנ"ח (בסוף מ' שכו')
עצמו, דאפשר דשביעת קרקע דאסרה תורה היינו הא
דמפורש בקרא כגון זריעה וחמירה, עובדים ג"כ על
שביעת קרקע, אבל בשאר דברים אינו בכלל שביעת
קרקע, דזריעה משמע זריעה דוקא ולא השרשה, א"כ
לא קאי כלל העשה דשביעת קרקע רק על זריעה
וחמירה ולא השרשה עכ"ל.

והגם שהמנחת חינוך במקומות הנ"ל השווה שביעת
שדהו לשביעת בהמתו בשנת, ולשביעת כלים
אליבא דבית שמאי דס"ל (שנה יח.) דשביעת כלים
אסורה, וא"כ מאן לימא לן דאיסור דרבנן מחירים
ב"ש לעשות בכליו, הרי אפילו היכא דלא קא עבד
הכלי שום מעשה, כגון גפרית ומוגמר תחת הבגדים
אסרי בית שמאי. ושמא הה"ד נמי דאיסור דרבנן
אסרי שביעת כלים. וא"כ מה שהשווה המנ"ח לשביעת
בהמתו בשנתו, לא לגמרי השווה, אלא לדוגמא נקט,
ולא לתת כל פרטי הלכות שביעת בהמתו בשנת על
איסור שביעת שדהו שביעות. ואה"נ גם מלאכה דרבנן
אסורה שביעת שדהו.

אך זה אינו, כי הנה כק"ו רבינו הגרע"א (בדיוש
וחידוש שנה יח. סוף ע"א) אחרי שהעמיק בסוגיא,
כותב ובדברי תוס' וכו' י"ל בפשוטו, דאיסור שביעת
כלים רק במלאכה היכא דאי איהו עבד כן הוא מלאכה
דאורייתא, אבל היכא דאי איהו עבד לא הוא מלאכה
דאורייתא, לית ביה דין שביעת כלים, וכמו דלדידן
לענין שביעת בהמתו דאורייתא אמרינן (שנה קג): כל
שחבירו פטור אבל אסור, בחמורו מותר לכתחילה,
ה"נ י"ל לב"ש לענין שביעת כלים, אח"כ ראינו שכ"כ
הר"ן מסבירא, ולענ"ד יש בזה יסוד גדול מדין שביעת
בהמתו לדידן עכ"ל. — הרי דשביעת כלים לב"ש
שזה בזה לשביעת בהמתו, ומלאכה דרבנן מותרת.
וא"כ גם שביעת שדהו שביעות שהשווה אותה המנ"ח
לשניהם לבהמתו ולכלים, מ"מ י"ל דמלאכה דרבנן
מותרת.

(ה) וליישוב דברי כל הק' רבותא הנ"ל דס"ל דעובר על השרשה לצד משום שציתת שדהו, י"ל בג' אופנים: —

(א) כמש"כ המנ"ח (רח"ן ח) "דהקליטה היו ג"כ זריעה", כלומר שההשרשה אינה תולדה שהיא דרבנן, אלא ההשרשה חלק מהזריעה, וגמר מעשה הזריעה, ואם זריעה ונטיעה אב מלאכה דאורייתא, נכלל בזה קליטה.

(ב) או י"ל דלעולם ההשרשה היא רק תולדה דרבנן, ואע"ג דבשציתת בהמתו וכליו מותרת מלאכה דרבנן, מ"מ בכל זאת לא דמי לגמרי שציתת שדהו לשציתת בהמתו, והמנ"ח רק כדוגמא השוה אותם, אבל לא לומר ששום הם לגמרי (וע"ע במעדי ארץ יג, ו) ובשציתת שדהו אסורה גם תולדה דרבנן. כי בנוסף לדי המלאכות הנ"ל שהן דאורייתא, הוסיפו חכמים לאסור כל המלאכות שבשדה ובכרם, בעשה דושצתה הארץ, ובלי"ת דשדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, דאסמכיה אקרא שדך לא וכרמך לא, לא כל שבשדך, ולא כל שבכרמך (מ"ק ג).

(ג) אי נמי יתיישב בפשיטות עפ"י המראה הפנים (בריש ירו' שביעית) וערוך השלחן (יט, ג) דמה שאמרו (במ"ק ג) דשאר מלאכות רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, זה רק לגבי הללו דלא תזרע ולא תזמור, שבה אסרה התורה בלאו רק מלאכות אלה, ורבנן הוסיפו כל המלאכות. אבל לגבי העשה דושצתה הארץ נכללו בו כל המלאכות, ועל כולן יש מ"ע מה"מ ושצתה הארץ (אבל רק אלה שהם לאצוריי, ומלאכות לאוקמי שלא יפקד לא נכלל בזה). וחש"כ הרמב"ם (שמו"א ה, א) מ"ע לשבות מעבודת הארץ וכו' שנא' ושצתה הארץ וכו' ואינו לוקה מה"מ אלא על הזריעה וכו' עכ"ל, כלל במ"ע כל עבודות הארץ והאילן, ורק בלי"ת מפורשים ד' המלאכות, אחו"ד. [וע"ע בס' שנת השבע (ריש פ"א) להגרמ"נ כהניו ז"ל שגם דבריו מעין כן, וכחב (נדף י:). וכן בעל כפתור ופרח אשר כמה מגדולי רבותינו שותין צמא את דבריו, והוא עמל ויגע הרבה בענינים אלו, החליט כי בכל המלאכות כולם יש עשה לשבות מכל מלאכות עבודת קרקע עכ"ל. ואולי כוונתו לכפ"פ ריש פרק מ"ז]. — לפ"ז גם אם השרשה רק תולדה דרבנן, מ"מ נכללת בעשה דושצתה הארץ. ואין רק משום העשה אחיך עלה לאסור השרשה.

(ו) והנפקא מינה בין ג' תירושים אלה יהי לגבי שאלתא דידן. אם חייבים אנו למנוע את הארץ שלא תעשה מעצמה מלאכה דרבנן, כגון יצול או השקאה. — ולפי התי' הא' הנ"ל, החיוב הוא רק על מלאכה דאורייתא, ואין איסור שהארץ תעשה מעצמה מלאכה דרבנן. ולפי התי' הב' גם במלאכה דרבנן יש חיוב שציתת על הארץ מדרבנן. ולפי התי' הג' נכללות בעשה דושצתה הארץ כל המלאכות, גם אלה שבאלו הם רק מדרבנן, מ"מ בעשה כולן דאורייתא.

וא"כ מאחר דהטעם דשמעתתא נקטינן דשאר המלאכות (חוץ מבי' האבות ובי' החולדות) הן רק מדרבנן, ובמלאכה דרבנן לא מאלנו שיחמירו האחרונים מטעם שעכ"פ בעשה דושצתה הארץ נכללת והיא דאורייתא. וכ"כ מהר"ם שיק (מנחם שכ"ו) שהמ"ע דושצתה הארץ קאי על הללו דזריעה וזמירה שגם זמירת אילנות בכלל שציתת הארץ דעיקר אילן ארעא היא. [וראה בחזו"א (כא, י) שכתב לגבי גיוס יצול וכו' שהן מלאכות דרבנן, ולא חש לעשה דושצתה הארץ להחשיבן דאורייתא]. א"כ לא נקטינן להלכה כחירון הג' הנ"ל, אלא או כהא' ואז מלאכה דרבנן מותרת שתעשה הארץ מעצמה, או כהב' ואז מדרבנן אסורה גם מלאכה דרבנן להעשות ע"י הארץ מעצמה. וא"כ הדיון והספק בזה הוא בדרבנן ושומעין להקל. ולפ"ז מותר להניח בערב שביעית כדורי זבל כימי נמס על הקרקע, אע"ג שממילא תודבל הארץ בשביעית.

(ז) עד כה היו דברינו לפ"ד הק' רבותא דס"ל (כהלד הג') שחיוב עלינו שגם הקרקע בעצמה לא תעבוד. — אכן מרן החזו"א (י, כה ד"ה וכו"ו) חלה זאת במחלוקת ראשונים. דלריטב"א וחס' הר"א (ע"ו טו:) המנחה היא על שציתת שדהו ממש (כהלד הג'), ולרמב"ם (שמו"א פ"א ה"א) וחס' (עו טו:) אין איסור שציתת השדה תלוי בצעלות [לומר שבעל השדה עובר גם אם אחר עובד, המעמיק], אלא העובד בשדה עובר על איסור שציתת, וזו כונת הגמ' שם, שהאיסור של שציתת בקרקע תלוי והעבירה נעשית בקרקע. — ועפ"י החיר (כג, ה) לנטוע אילני סרק [שלא שייך בהם טעם מוניס לערלה] וזרעים [שלא יאסרו משום ספיחין, כגון ירקות הזולים, או צשינו מחזור שמחשיב זאת ככשדה בור] עד ר"ה. — ומבואר דסבירא ליה בשי' הרמב"ם וחס' לכל היותר,

(כלל ז') דרך עבודת האדם אסורה בקרקע, ומדבריו שם משמע דנוטה לומר (כלל א') שחיוב השביחה הוא רק על האדם, ואם נכרי עובד בשדהו, אין בעל השדה עובר על מ"ע דושבחה הארץ עיי"ש. [ועי' בשו"ת משגי"א ח"א עמ' קכו. שרק אם נכרי שאינו מלכוה עובד, אין הישראל עובר, אבל אם ישראל עובד בשדהו אז גם להחזיר"א בעל השדה עובר].

ואם כי שכבר כתבנו (נסימן ג') שיש דברים שמתן החזיר"א ז"ל חתר בהם בחר כחא דהיתרא, לקיום הישוב תוך שמירת השמיטה, וכלל לא להזקק להיתר מכירת הקרקעות לנכרי, שהיה פסול בעיניו, ור"ה שארץ הקודש ויושביה יקיימו שמירת השמיטה בפועל ממש, מבלי להפקיעה ח"ו ממנו השמיטה. — ולכן יש להבדיל בין חקלאים, שאכלס השאלות הן לפעמים נוגעות לקיום המשק. לבין יושבי העיירות אשר אכלס הנידון עפ"י רוב בגינות ועיני נוי, שהם בגדר מותרות (לוקסוס), ובדאי ראוי להם להחמיר, ולחוש לרבותא הנ"ל האוסרים קליטת הזרעים בשביעית אפי' מזריעה בששית (כהלל הג'). ויותר מזה כתבנו שם, שראוי ליושבי העיירות בפרטיהם ועליותם לחוש להפוסקים הרבים דס"ל דשביעית בזה"ז דאורייתא, ולילך בכל דבר אחר המחמיר עיי"ש.

מ"מ בנדון דידן מאחר וגם להגך רבותא דס"ל (כהלל הג'), י"ל שזה רק באיסור דאורייתא, כמו זריעה ונטיעה ובכללם קליטת הזרע, ולא באיסור דרבנן. א"כ גם לדידהו יש להחיר הנחת כדורי הזבל הנ"ל בערב שביעית. — וטובה יראה לנו משיטת יבול זו, למחיס שעוליס להתקלקל לגמרי בלי יבול, אשר להם הי' מותר לזבל אפי' בשביעית ענמה, כמבואר בס"ד (נסימן ו') שאפי' בנמחי נוי מקילים בזה עפ"י הוראות החזיר"א. שמעתה לפי שיטת יבול זו, לא יהי' צורך לזבל בשביעית, אלא להסתפק בהנחתם ערב שביעית, שהיו נמסים ומזבלים והולכים מאליהם בשמיטה אח"כ.

סיכום: — מ"ע על כ"א מישראל לשבות מלעבוד, זה אפי' בשדה גוי (מהרש"ן סי' מ"ו). ולכן אמרו האוסרים דא"כ לא מועילה המכירה (ועי' מעדני"א יב, יד). — ועל ישראל שקרקעו תשבות ממלכת גוי, ופירותיו אסורים משום מן השבות וכו' (נחפה נכסף חו"ד ד') — ועל ישראל שקרקעו תשבות אפי' ממלכת ענמה.

(ח) ולגבי השקאה יחירה ע"י שטון המופעל מערב שביעית הפותח וסוגר הבר, לכאורה דינו כמו הנחת כדורי זבל הנ"ל, כיון שגם השקאה רק דרבנן. ואדרבא עוד מלאכה גרושה היא מיוחד (כהנמוק"י ריש מו"ק), כיון שהשקאה תדירה. [והמדובר רק על השקאה רגילה יותר ממה שנריך לאוקמי, שזה מותר בלא"ה].

אלא שראיתי במהר"ם שיק (על המצוות, מ' קי"ג) שכתב ואני מסתפק עוד בזה דאמרינן (שבת פותקין מים לגינה ערב שבת ומחמלאת והולכת גם בשבת, אם מותר כן בערב שביעית שיתמלא בשביעית, דכיון דבארץ תליא מילתא, ואפילו ע"י גוי אסור, ומה לי ע"י גוי ומה לי נעשה ע"י עצמו עכ"ל. — והיינו (כלל הג' הנ"ל) שאסור לנו לתת לארץ שחבבד מענמה. ואינו מחלק בין השקאה שהיא רק דרבנן, למלאכות דאורייתא.

והאמנם שכבר סמכנו לעיל להקל במלאכות דרבנן שהארץ עושה מענמה, מ"מ נלע"ד לחלק בין השקאה ע"י לטירות מנוקצים המונחים תמיד בגינה או צפרדס ומטפטף מהם מים, שזה דומה לפותקין מים (דשבת י"ח). הנ"ל, שהמלאכה נעשית מענמה. לבין השקאה ע"י ממטרות, המתחזות מים למרחוק ומשמיעות קול הצות המים, ולפעמים גם קול שריקת הממטרה המסתובבת. ויותר מזה אפילו מחיה מים על רשות הרבים על העוברים ושבים. שזה אושא מילתא והוי זילותא לגבי שבת. וכמש"כ הרמ"א (רנב, ה) בשו"ע ודרכי משה דאסור לתת חטים מערב שבת לריחיים של מים, וכן כל דבר שיש לחוש להשמעת קול בשבת. כי האגור החיר רק להעמיד שטון מללל המשמיע קול, משום דלא דמי לקול הריחיים, כי שם יסברו שנתנו החיטים למוך הריחיים בשבת, אבל בשטון הכל יודעים שרגילים לתקן בכל יום על יום שלאחריו, וזיוס שהוא מקשקש אין מחקנין אותו, וכן עמא דבר עיי"ש. — אבל מה שאין הכל יודעים שהותקן מאתמול, אסור כשמשמיע קול, דהוי זילותא דשבתא, עד שגם בשטון מקשקש היינו אוסרים לולא שהכל יודעים.

וא"כ עבודת הממטרות בשבת, לכאורה אושא מילתא הוא, והוי זילותא דשבתא, והאמנם שכתב שמירת שבת כהלכתה (כו, ח) מחיר לפתוח ממטרות השקאה מצד יום ולהשאירן פתוחות בשבת, ומקורו משו"ת יצ"א לעזר (ח"ד סי' ל"א) דשונה הוא מריחיים